

KUVAT KOMMUNIKOINNISSA

Virpi Yiannakou

Jokaiselle ihmiselle on tärkeää, että hänellä on mahdollisuus ilmaista ja vastaanottaa viestejä. Puheen rinnalla kaikki ihmiset käyttävät ei-sanallista viestintää kuten ilmeitä, eleitä, toimintaa ja osoittamista. Myös kuvilla voidaan viestiä. Vastaanotamme ja välitämme päivittäin kuvallisia viestejä esimerkiksi liikennemerkkien ja erilaisten opasteiden kautta. Jos puheen ymmärtäminen tai tuottaminen on vaikeaa, puheen rinnalla kannattaa käyttää näköön ja tuntoon perustuvia kommunikoinnin keinoja. Näitä ovat esimerkiksi esineet, viittomat ja kuvat. Kuvien kuten muidenkin merkkien käytön perustana on se, että henkilö ymmärtää asian tai esineen ja sitä esittävän kuvan tai merkin yhteyden. Merkit ja niiden tulkinta perustuvat aina kommunikointikumppaneiden väliseen sopimukseen siitä, mitä merkki tarkoittaa.

Viestimisen monet käyttötarkoitukset

Eri ihmiset tarvitsevat kuvia eri asioihin. Joku käyttää kuvia ilmaisun välineenä, toinen tarvitsee kuvia ymmärtämisen tueksi ja kolmas käyttää kuvia selvittääkseen päivittäisistä tapahtumista tai löytääkseen oikeaan paikkaan. Lähetetyllä tai vastaanotetulla viestillä on monia tavoitteita riippumatta henkilön kommunikointitavasta.

Kuvia voi käyttää samaan tapaan kuin sanojakin. Kuvilla voi hakea huomiota tai ilmaista päivittäisiä tarpeita. Kuvilla voi keskustella ja pyytää asioita. Kuvilla voi valita, kieltäytyä, vastustaa, kehottaa, käskää, kysyä ja ihmetellä. Kuvilla voi myös kommentoida ja kertoa, ilmaista tunteita tai kuvitella.

Kuvat ilmaisun välineenä

Kuvakommunikoinnin tarpeisiin ja käyttöön vaikuttavat henkilön ikä ja puhevammaan liittyvät taustatekijät. Pieni lapsi tai varhaisella kehitystasolla toimiva henkilö oppii vähitellen, että kuvan valitsemisen ja tulevan tapahtuman välillä vallitsee syy-seuraussuhde, johon voi itse vaikuttaa. Kuvaa osoittamalla tai katsomalla henkilö voi esimerkiksi ilmaista haluavansa asioita, jotka eivät muuten olisi hänen saatavillaan. Kuvilla voi myös tehdä valintoja, aluksi kahdesta ja vähitellen yhä useammasta asiasta. Vähitellen kuvakommunikointi saattaa kehittyä yhä monipuolisemmaksi viestintätavaksi. Jotta kuvilla kommunikointi voi kehittyä lausetasoiseksi viestinnäksi, on kuvavaraston oltava riittävän laaja.

Kuvasto suunnitellaan yksilöllisesti

Kyky hahmottaa kuvia ja ymmärtää niiden merkitystä voi vaikuttaa suuresti kuvien käytön omaksumiseen. Kuvat tuleekin valita ja mukauttaa käyttäjänsä valmiuksien ja tarpeiden mukaan. Kuvien käyttäjän muisti ja ymmärryskyky vaikuttavat muiden muassa kuvien määrään sekä siihen, miten niiden käyttö tulisi aloittaa. Kuvien käyttö edellyttää tarkkaavaisuuden kohdistamista niihin. Jotta kuvia voidaan käyttää kommunikoinnin tukena, pitää ymmärtää niihin liittyvä syy-seuraussuhde: tällä kuvalla voin kertoa/pyytää jotain asiaa.

Kuviin liittyvää syy-seuraussuhdetta voidaan harjoitella kuvan vaihdolla. Esimerkiksi: antamalla kuvan Villelle, saan häneltä mehua.

Merkit ja niiden tulkinta perustuvat aina kommunikointikumppaneiden väliseen sopimukseen siitä, mitä merkki tarkoittaa. Mitä paremmin kuvia käyttävä henkilö ymmärtää niiden tarkoituksen ja merkityksen, sitä motivoituneempi hän on kommunikoimaan. Tällöin hän myös suuntaa herkemmin tarkkaavuutensa kommunikointikumppaniin ja vuorovaikutustilanteeseen. On myös tärkeää, että ensimmäiset kuvat liittyvät häntä kiinnostaviin asioihin.

Kuvien käyttäjän kyky hahmottaa näönvaraisesti pitää ottaa huomioon kuvia valittaessa: miten ymmärrettäviä, minkä kokoisia ja värisiä kuvien tulisi olla, että ne olisivat mahdollisimman selkeitä. Hahmotuskyvystä riippuu myös, kuinka montaa kuvaa hän pystyy käsittelemään ja ymmärtämään kerrallaan. Jo kuvien harva sijoittelu voi helpottaa niiden hahmottamista.

Näkövammaisilla käytettävien kuvien tulee olla selkeitä ja yksinkertaisia. Kuvan paksut ääriviivat ja voimakkaat värit helpottavat sen hahmottamista. Keltainen taustaväri nostaa kuvan esille pohjasta. Kun kuvat tarjotaan valittavaksi tummalla pohjalla, erottuvat ne helpommin, kuin jos ne olisivat vaalealla pohjalla.

Kuvan osoittaminen on luonteva kommunikointitapa kuvilla viestittäessä. Aina kuvan osoittaminen kädellä ei ole motorisista vaikeuksista johtuen mahdollista. Tuolloin halutun kuvan voi valita katseen tai vaikkapa otsaan kiinnitetyn valolampun avulla. Kommunikointikumppani voi myös nimetä puhuen tai osoittaen tilanteeseen liittyviä kuvia. Puhevammaisen henkilö ilmaisee mielipiteensä hyväksymällä tai hylkäämällä tarjotun vaihtoehdon itselleen soveltuvimmalla tavalla, esimerkiksi äännelemällä tai liikauttamalla itseään oikean vaihtoehdon kohdalla. Se, miten kuva valitaan, vaikuttaa myös siihen, mihin järjestykseen kuvat kannattaa sijoittaa sekä siihen tarvitaanko irtokuvia.

Kuvien käyttö kommunikoinnin apuvälineenä

Kuvien käyttöön tutustuminen voidaan aloittaa tilanteisiin liittyvillä kommunikointi- tai tilannetauluilla (esim. ruokailu, pukeutuminen, nukkeleikki, laulu). Taulussa on kuvia, mitä tarvitaan kyseisessä tilanteessa.

Kommunikointikansion rakentamisessa tulee huomioida puhevammaisen ihmisen tarpeet, toiveet ja taidot. Yksinkertaisimmillaan kansio koostuu irrotettavista merkeistä. Irtokuvan antaminen keskustelukumppanille havainnollistaa kuvan merkityksen viestinnän välineenä: ”Minulla on sinulle asiaa.” Kun puhevammaisen henkilö ei enää tarvitse irtokuvia, voidaan siirtyä kansioon, jossa on kiinteät kuvat. Kuvien etuna verrattua esimerkiksi luonnollisiin eleisiin on, että niiden avulla voidaan kertoa asioista, jotka eivät ole tässä ja nyt.

Lisätietoa:

<http://papunet.net/tietoa/kommunikointikeinot/kuvat.html>

<http://papunet.net/tietoa/materiaalit/esitteet/kuvat-kommunikoinnissa.html>